

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱՎ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա

ԱՍԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՎԵՀԱՓԱՍ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ

«... ԵՎ ՕՐՈՐՎՈՒՄ Է ՆԱՎԸ ԱՆԻՔՆԵՐԻ ՎՐԱ» ԳԻՐՔԸ

Վերջերս Նյու Յորքում լույս տեսավ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի «...Եվ օրորվում է նավը ալիքների վրա» էսսեների անգլերեն ժողովածուն՝ Հայ Առաքելական Եկեղեցու Ամերիկայի Արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանի տնօրինությամբ եւ Բրիտափոր Հ. Չաքյանի խմբագրությամբ: Ժողովածուն լույս տեսավ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդի հիմնադրման 50-ամյա հոբելյանի, ինչպես նաև Հայաստանում Բրիտոտնության՝ որպես պետական կրոն հռչակման 1700-ամյա հոբելյանի առթիվ:

ԵՀԽ-ի ստեղծումը ողջ աշխարհին եւ Ընդհանրական Եկեղեցուն լավատեսություն մերշնչող երեսույթ էր. Եկումենիկ շարժման համար կարեւոր առաջընթաց ըայլ, եւ դրա հիմնադիրներն այն համոզմունքն ունեին, թե Խորհուրդը կհաստատի ավելի տեսական համախմբվածություն եւ համերաշխություն: Սակայն վերջին տարիներին թվում է, թե Խորհուրդն իր կեսդարյա գործունեությունը եզրափակում է՝ ենթարկվելով ճգնաժամի վտանգին: Ետ նայելով իր թագնաթիվ ուշագրավ նվաճումներին, այսօր ԵՀԽ-ը տեսնում է ինքնիրեն քշված՝ վեճերի ալիքների հոսանքի կողմից:

Նորին Սրբություն Վեհափառ Հայրապետի հոգեւոր սպասավորության ժամանակաշրջանը գործնականում գրեթե համընկել է ԵՀԽ-ի հիմնադրման եւ դրանից ի վեր ծավալած գործունեության ժամանակաշրջանի հետ, եւ պատահական չէ, որ Նորին Սրբության ելույթները տարբեր եկումենիկ հավաքների ժամանակ հիացմունք են առաջ բերում իրենց դիմամիզմով ու պարզությամբ:

Եթե ուշադրություն դարձնենք գրքի ենթավերնագրին՝ «ճեպագրեր՝ արված էկումենիկ ճանապարհորդության ընթացքում», ապա սույն ժողովածուում ընդգրկված էսսեներն իրոք, ըստ ժամանակագրական կարգի՝ գրի են առնում մի էկումենիկ ճանապարհորդություն՝ երկու իմաստով. մի կողմից դրանք իրարահաջորդ կերպով մերկայացնում են վերջին տասնամյակների ընթացքում ԵՀԽ-ի իրադարձություններն ու շարժումները, եւ մյուս կողմից՝ ուրվագծում Վեհափառ Հայրապետի անցած ուղին. նրա մտածողության զարգացման եւ հասունացման ընթացքը՝ սկսած քահանայական ձեռնադրությունից մինչեւ գահակալության շրջանը՝ որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս:

Էսսեները, բացառությամբ առաջինի, գրքում մերկայացված են ըստ ժամանակագրական կարգի եւ համառոտ, սակայն բովանդակալից կերպով մեկնաբանված են առաջաբանի հեղինակ Բրիտափոր Հ. Չաքյանի կողմից:

Առաջին էսսեն՝ «ԵՀԽ-ն իր նոր տարողության մեջ եւ Ուղղափառ Եկեղեցիները»։ Ժողովածուում գրավում է առաջին տեղը. քանի որ հող է նախապատրաստում սույն ժողովածուի հիմնահարցի ուսումնասիրման համար. այն է՝ ԵՀԽ-ի զարգացող, ծավալվող գործունեության շրջանակները եւ Ուղղափառ Եկեղեցիների տեղը Խորհրդում։ Ստամբուլում միջնորդի դերը. Վեհափառ Հայրապետը թե՛ Խորհրդին եւ թե՛ Ուղղափառ Եկեղեցիներին հորդորում է զնահատել ու ճանաչել իրենց ստացած եւ իրենց մատուցած օգուտները։ Ու թեեւ այն գրված է ավելի քան 20 տարի առաջ՝ 1978 թվականին, դրանում արծարծված թեման առ այսօր արդիական է։

Երկրորդ էսսեն՝ «Էկումենիկ եիմնահարցը Բյուզանդական Քրիստոնեության մեջ» /1959 թ./, ամենից վաղ գրված աշխատությունն է։ Նրանում 27-ամյա Գարեգին աբեղա Սարգիսյանը վերլուծում է 5-րդ դարում տեղի ունեցած Եկեղեցու պառակտման երեսույթը։ Թեեւ դրանից հետո անցել է ավելի քան 1500 տարի, այնուամենայնիվ, այսպես կոչված քաղկեդոնյան հարցը մի խոջ է. որը դեռես կարոտ է բուժման։ Այդ հարցի լուծման ուղին կարող է լույս սփռել Եկեղեցիների միջեւ համընդհանուր համաձայնության ձեռքբերման ճանապարհին։

«Քրիստոսի անձի վարդապետությունը Հայ Եկեղեցում» /1964 թ./ էսսեում, այժմ արդեն Գարեգին եպիսկոպոս Սարգիսյանը, վերջնական նպատակ ունենալով հաշտությունը, գտնում է, որ Եկեղեցիների միջեւ բացահայտ տարածայնություններն ու վեճերը կարելի է հաղթահարել՝ հրավիրելով ստեղծելով հիմնավորք էկումենիկ ժողովներին համարժեք ժամանակակից մի մարմին։

«Նոթեր Եկեղեցիների քաղաքական պատասխանատվության շուրջ» /1967 թ./ էսսեում, հակիրճ խոսելով Եկեղեցու եւ հասարակության փոխհարաբերությանը նվիրված 1966 թ. հրավիրված համաշխարհային կոնֆերանսի մասին, Գարեգին եպիսկոպոս Սարգիսյանը մատնանշում է աճող քաղաքական երկճյուղավորումը էկումենիկ շարժման մեջ եւ վաղորդը նախազգուշացնում ԵՀԽ-ի ներսում վերահաս ճգնաժամի մասին։

Հաջորդ՝ «Քրիստոնյա Եկեղեցիները եւ Պաղեստինցի փախստականների հիմնահարցը» /1970 թ./ էսսեում Գարեգին եպիսկոպոս Սարգիսյանը պնդում է, որ ԵՀԽ-ը կարող է եւ պետք է արդյունավետ դեր կատարի միջազգային թատերաբեմում, եւ մատնանշում Եկեղեցիների գործունեության որոշ ուղղություններ՝ մարդասիրական օգնության ու օժանդակության ապահովում, հակամարտող կողմերի միջեւ միջնորդ գործունեություն, մարդու իրավունքների պաշտպանություն։

«Անհամբերությունից խոնարհություն՝ բարեկամության մեր համձնատության մեջ» /1972 թ./ էսսեում պարզորեն ակնարկվում է այն եհասֆափությունը, որ ճշում էր ԵՀԽ-ին։ Գարեգին եպիսկոպոս Սարգիսյանն անկեղծորեն տարակուսում է, թե ինչպես կարելի է հաղթահարել «անեղանելի դրությունը եւ անզգայությունը... անհամբերությունը եւ հիասթափությունը»։ Գործելով շուրջ քառորդ դար, ԵՀԽ-ը նպաստել է քաղմաթիվ անձնական քարեկամական հարաբերությունների հաստատմանը՝ տարբեր Եկեղեցիների ներկայացուցիչների միջեւ եւ նույնիսկ հող նախապատրաստել՝ տեւականորեն ավելի սերտ համախմբման համար։ Սակայն Եկեղեցիներն իրենց պատրաստ չէին ավելի սերտ միության։ Գարեգին եպիսկոպոսը պնդում է, որ միասնությունը, բարեկամությունը առաջադիմության տրամաբանական եւ կարելի ունենալ է եւ պետք է մնա Եկեղեցիների հեռահար նպատակը՝ չնայած էկումենիկ շարժման մեջ ժամանակավոր վայրկյաններին։

Քրիստոնեությունը սկիզբ առավ որպես հալածված կրոն, և շատ վայրերում հակաքրիստոնեական ուժերը դեռևս հալածում են դրա հետևորդներին՝ բացահայտ կամ գաղտնի կերպով: Ահա այս թեման է շոշափում Վեհափառ Հայրապետն իր «Կյանքն է Քրիստոս տառապանքի և համբերության միջոցով» /1982 թ./ էսսեում: Բյուզանդական Եկեղեցիները մշանակ են այն իրողության, որ երբ ուժը չի կարող ինքնիրեն արտահայտել արտաքինապես, ապա կարող է դա անել ներքինապես՝ համբերատարությամբ, տոկունությամբ և հոգևոր կյանքի միջոցով: Դիշտ ընկալվելիս՝ նման անգործությունը մի շնորհ է, որ «սենք չենք կարող փոխանակել որեւէ այլ ուժի հետ, որ աշխարհը կարող է մեզ առաջարկել»:

«Ինքնեքու մեզ հետ դեմ առ դեմ» /1997 թ./ էսսեով թեւակոխում ենք Նորին Սրբության հոգևոր սպասավորության մի նոր փուլ՝ որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Վեհափառ Հայրապետի առաքելության ժամանակաշրջանը: Այստեղ Գարեգին Ա Կաթողիկոսը հանդես է գալիս արդեն որպես էկումենիկ շարժման փորձառու և վաստակավոր գործիչ: Մատնանշելով աշխարհը վերափոխող զարգացումներն ու իրադարձությունները, ազատության պոթեկումը ողջ աշխարհում, հասարակության հարաճուն աշխարհայնացումը, Գարեգին Ա Կաթողիկոսն ապացուցում է, որ աշխարհիկ մշակույթը շլացրել է էկումենիկ շարժումը: Պայքարը, վեճը կրոնական համայնքների միջև, ավելի են անրապնդում հասարակության աշխարհիկ ուղղվածությունը, որին կարելի է հակազդել հաշտությամբ և միությամբ:

«Էկումենիկ միտումները Հայ Եկեղեցում» /1998 թ./ էսսեում Վեհափառ Հայրապետը խոսում է 19-րդ դարում Գերմանիայում կրթված հայտնի հայ հոգևորական-գիտնականներ Կարապետ եպիսկոպոս Տեր-Մկրտչյանի և Գարեգին Կաթողիկոս Հովսեփյանի մասին, որոնց որոշ ընթացումները, թեև նրանց ողջության օրոք քննադատվել են, սակայն իրենց ազդեցությունն են թողել Հայ Եկեղեցու վրա: Այստեղ կա բացահայտ համամանություն այսօրվա էկումենիկ շարժման հետ, որը համբերության և ինքնազսպության դաս է՝ շարժման ժամանակակից սերնդի ղեկավարներին: Էսսեի սքանչելի յուրահատկությունն է Վեհափառ Հայրապետի մտորումն իր կյանքի անցած ճանապարհի շուրջ:

Վերջին երկու էսսեներում Վեհափառ Հայրապետին տեսնում ենք արդեն որպես հովվապետ՝ եկեղեցական կյանքի ճակատային գծում, Եկեղեցու գործուն առաջնորդ և սպա՝ ավելի լայն շարժման առաջնորդ: «Էկումենիկ մարտա-երավերն Արեւելյան Եվրոպայում» /1998 թ./ էսսեում Վեհափառ Հայրապետը հանդես է գալիս որպես իր հուրը գառան մորթի հագած գիշատիչներից պաշտպանող աչալուրջ, զգոն հովիվ: Խորհրդային Միության փլուզումը, իր և այլ ժողովուրդներին ազատություն բերելու հետ միասին, ուղեկցվեց նաև այդ երկրներ «քրիստոնյա և կեղծ-քրիստոնյա» աղանդների ներխուժմամբ: Ահա հենց այդ աղանդներն են այսօր «էկումենիկ մարտահրավեր» հանդիսանում:

Վերջապան հանդիսացող «Խոհեր Հայաստանի՝ դեպի Քրիստոնեություն դարձի 1700-ամյա հորելյանի շուրջ» /1998 թ./ էսսեում դրսևորվում է Գարեգին Կաթողիկոսի հովվապետական գործունեության մյուս կողմը: Առաջնորդելով իր հոտին դեպի ուղենշային այդ հորելյանը, Նորին Սրբությունը հրավիրում է ողջ աշխարհի քարեկամ և հավատակից քրիստոնյաներին՝ մասնակցել դրան ոչ թե որպես հանդիսատեսներ, այլ որպես մասնակիցներ՝ տոնելու Քրիստոնեության ընդհանուր պատմության մեջ երջանիկ մի իրադարձություն: Նրա եզրափակիչ

քառերը՝ ուղղված թե՛ էկոմենիկ շարժմանը եւ թե՛ իր ժողովրդին. կարող են նշամարան հանդիսանալ Գարեգին Կաթողիկոսի ամբողջ առաքելության համար:

Էսսեների այս ժողովածուում անսասան է Վեհափառ Հայրապետի հավատն առ այն, որ Քրիստոնեությունը հավատացյալին ուսանում է երբեք չընկրկել եւ չերկմտել դժբախտության, ձախտրդության սպառնալիքի առջեւ:

Արտահայտելով հիացմունքն իր տառապյալ նախնիների ունեցած ոգեկան ուժի հանդեպ, Վեհափառ Հայրապետն ինքն իրեն հարց է տալիս. «Մեր ամենամաշյլ օրերին Քրիստոնեությունն ինչպե՞ս ծառայեց հույսի եւ տոկունության, հաստատակամության եւ վերանորոգման աղբյուր: Այս հարցին պատասխան տալու համար պետք է հետամուտ լինել Խաչի իմաստին: Խաչը պետք է դիմագրավի Հարության ուժին»: Եվ եթե սա է մեզ քիկունք եղող ուժը, իրո՞ք կարող է այդքան դժվար լինել այսօր Եկեղեցուն վշտացնող տարածայնությունների հաղթահարումը:

Այս ամենից գառ, Վեհափառ Հայրապետի աշխատությունները ցույց են տալիս, թե հինավուրց քրիստոնեկան մի ավանդույթ ինչպես կարող է իմաստություն հաղորդել եւ առաջնորդել ժամանակակից էկոմենիկ շարժումը:

ԼԱՐԻՍԱ ՆԱՎԱՍԱՐԳՅԱՆ